

וְהָאֵם לֹא תִלְתָּא אֶמֶר וְלֹא שָׁבַע אֶמֶר – והרי לא אמרת שלש
ה'הבדלות', ואף לא שבע, אלא ארבע, ומה ראית לעשות כן.
אֶמֶר לִיָּה רַבָּא לְרַב יַעֲקֹב, אִיבָרָא – באמת אמרתי רק שלש
ה'הבדלות', ומה שהוספתי לומר 'בין יום השביעי לששת ימי
הַמַּעֲשֶׂה', אין זה ממנין ה'הבדלות', אלא הוספה זו מעין ענין
הַחֲתִימָה של הברכה היא, שמאחר וחותרים בה 'המבדיל בין קודש
לחול' יש להוסיף בסמוך לסיום הברכה את ענין ההבדלה בין יום
השבת לששת ימי המעשה. ואמר – שהרי כך אמר רב יהודה אֶמֶר
שְׁמוּאֵל, הַמַּבְדִּיל צִדִּיק שִׁיאֵמֵר מַעֲיָן עֵינַי הַחֲתִימָה של הברכה סמוך
לַחֲתִימָתָא.
הגמרא מביאה דעה החולקת על שמואל: ופּוֹמְבְּרִיתָא אֶמֶר – ובני
פומבדיתא אמרו, צריך שיאמר מַעֲיָן פְּתִיחָתָן – מעין הענין שבו
פותחת הברכה, סמוך לַחֲתִימָתָן – בסמוך לסיומה, ולא מעין הענין
שבו חותמת הברכה.
מבשרת הגמרא: מֵאֵי פִינְיָהּ – מהו ההבדל בין שמואל לבני
פומבדיתא, הרי גם בפתיחה וגם בחתימה של ברכת הבדלה
אומרים 'המבדיל בין קודש לחול', וכן הוא ברוב הברכות,
שפתיחתן וחתימתן מענין אחד, ונמצא שאין חילוק בין אם
אומרים בסוף הברכה מעין הפתיחה ובין אם אומרים מעין
החתימה.
מבשרת הגמרא: אִיבָא פִינְיָהּ – יש הבדל ביניהם לגבי יום טוב
שָׁחַל לְהוֹיָא אַחֵר הַשָּׁבָת – במוצאי שבת, שאז פתיחת ברכת
הבדלה היא 'ברוך אתה וכו' המבדיל בין קודש לחול', כמו בשאר
מוצאי שבתות, אבל חתימת הברכה עוסקת בענין אחר, דַּחֲתִימָתָן
– שחותמים בה 'המבדיל בין קודש לקודש'. ונמצא, שלפִּנְיָהּ דֶּאֱמֵר
– לדעת הסובר שיש לומר בברכות מַעֲיָן עֵינַי פְּתִיחָתָן בְּסֻמּוֹךְ
לַחֲתִימָתָן, לֹא גַעַי לְמִימֵר – אין צריך להוסיף ולומר קודם חתימת
הברכה 'בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הַבְּדִלְתָּ', אלא די
להזכיר הבדלה 'בין יום השביעי לששת ימי המעשה', כמו בכל
מוצאי שבת, שהיא מעין הפתיחה, וּמֵאֵי דֶּאֱמֵר – ולדעת הסובר
שיש להזכיר בברכות מַעֲיָן עֵינַי חֲתִימָתָן בְּסֻמּוֹךְ לַחֲתִימָתָן, גַּעַי
לְמִימֵר – צריך להוסיף ולומר לקראת סיום הברכה 'בין קדושת
שבת לקדושת יום טוב הַבְּדִלְתָּ', כדי להזכיר הבדלה בין קודש
לקודש בסמוך לחתימת הברכה.
הגמרא שבה לעסוק במימרא של רבי אושעיא, בענין מספר
ה'הבדלות' שיש להזכיר בכל מוצאי שבת: גּוּפָא – נשוב לעצם
דברי רבי אושעיא שהובאו לעיל, ונבאר אותם. אֶמֶר רַבִּי אֶלְעָזָר
אֶמֶר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, הַפּוֹתָה – הממעט להזכיר עניני 'הבדלה'
בברכת ההבדלה, לֹא יְפוֹתָה מִשְׁלֵשׁ ה'הבדלות', וְהַמּוֹסִיף – המרבה,
לֹא יוֹסִיף עַל שְׁבַע ה'הבדלות'.
מִיתִיבִי – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, אֶמֶר אֶדָם הַבְּדִלְתָּ
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת, וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים,
וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְיוֹם טוֹב – כשיוצאת שבת ונכנס יום טוב, וּבְמוֹצָאֵי
יוֹם טוֹב לַחֲלוּלֵי שְׁלֹשׁ מוֹעֵד – כשיוצא יום טוב ונכנס חול המועד, אֶבֶל
לֹא בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת – אין אומרים הבדלה כשיוצא יום טוב
ונכנסת שבת.
ומפרשת הברייתא את מנין ה'הבדלות' שיש להזכיר בברכת
הבדלה: הֶרְגִּיל – זה שבקי באמירת כמה עניני הבדלה, אֶמֶר
הֶרְגִּיל ה'הבדלות', וְזֶה שֶׁאֵינוּ הֶרְגִּיל בָּהֶן, אֶמֶר רַק 'הבדלה' אחת.
מבואר אפס כן מדברי הברייתא, שלא כדעת רבי אושעיא, הסובר
שאין לפתוח משלש 'הבדלות'.
מתרצת הגמרא: תִּנְיָא הִיא – דין זה במחלוקת תנאים הוא עומד.
דֶּאֱמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ תַנָּא הַמְכּוֹנָה בְּגֵן שֵׁל קְדוּשִׁים, אֶמֶר
לומר רק 'הבדלה' אחת, אֶבֶל תַנָּאִים אֲחֵרִים שְׁהוּ דְּדוּרוֹ נַחֲלֻקוּ
עֲלֵיהֶן, וְנִתְּנוּ הֵעָם עַל פִּיהֶם לומר 'שְׁלֵשׁ ה'הבדלות'. ורבי אושעיא
סובר כדעת תנאים אלו.
מבשרת הגמרא: מֵאֵי נִיְהוּ – מי הוא התנא המכונה בְּגֵן שֵׁל

קְדוּשִׁים'. מבשרת הגמרא: תַנָּא זֶה הוּא רַבִּי מְנַחֵם בַּר כִּימָאִי, וְאִמָּא
קְרוּ לִיה – ומדוע קראו לו 'בְּגֵן שֵׁל קְדוּשִׁים', משום דְּלֹא אִיִּתְבַּל
בְּצוּרָתָא דְּיוֹנָא – שלא היה מסתכל בצורה החקוקה על המטבעות.
שֵׁלָח (ליה) [לְהוֹן] – לבני הישיבה, רַב שְׁמוּאֵל בַּר אִידִי, חֲנִנְיָא אֲחֵי
אֶמֶר, שִׁישׁ לומר רק 'הבדלה' אחת.
ומסיקה הגמרא: וְלִית הַלְבָּתָא בְּיוֹתֵיהּ – ואין הלכה כמותו, אלא
צריך לומר לפחות שלש הבדלות.
הגמרא מביאה מימרא בענין ה'הבדלות' הנאמרות בברכת
הבדלה: אֶמֶר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, הַמַּבְדִּיל צִדִּיק שִׁיאֵמֵר מַעֲיָן
הַחֲתִימָתָא, הַמְּאֻזְרוֹת בְּתוֹרָה, כְּלוּמַר, שְׂבָאֵר הוּא מוֹכִיר בְּבִרְכּוֹ
עֵינָיו ה'הבדלות', לא יוֹכִיר אלא את הענינים שנאמר עליהם לשון
'הבדלה' בתורה.
הגמרא מקשה על דברי רבי יהושע בן לוי: מִיתִיבִי – הקשו בני
הישיבה. שנינו בברייתא, פֶּדֶר שְׁבַע הַבְּדִלְתָּ הַנֶּאמְרוֹת בְּבִרְכַּת
הַבְּדִלָּה, הִיאָךְ – כיצד, אֶמֶר הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לַחֲלוּל, בֵּין אוֹר
לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה, בֵּין
טָמֵא לְטָהוֹר, בֵּין הֵיָם לְחִרְבָּהּ – (ליבשה), בֵּין מֵיִם הַעֲלִיּוֹנִים – (למעל
לרקיע) לְמֵיִם הַתַּחְתּוֹנִים – (למתחת לרקיע), בֵּין כְּהֵנִים לְלוֹם
וְיִשְׂרָאֵלִים. וְחֹתֵם אֵת הַבְּרָכָה בְּסֻדְרָא בְּרָאשִׁית, כְּלוּמַר, אֶמֶר
בְּחִתְּמִתּוֹ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה', סוּדֵר בְּרָאשִׁית'. לפי שבמוצאי שבת
התחיל הקדוש ברוך הוא לסדר את מעשה בראשית. וְאֲחֵרִים
אֶמֶר, שְׁחֹתֵם הַבְּרָכָה בְּיוֹצֵר בְּרָאשִׁית'. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה
אֶמֶר, חֹתֵם 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל', שִׁמְכֵל עוֹלוֹמוֹ שִׁיצֵר
בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, לא קידש הבורא אלא את ישראל.
עתה מפרשת הגמרא כיצד יש להזכיר מן הברייתא שלא כדברי
רבי יהושע בן לוי: וְאֵם אִיתָא – ואם אמת הדבר, שאין מזכירים
אלא ענינים שנאמר עליהם בתורה לשון 'הבדלה', הֵא – הרי 'בין
הֵיָם לְחִרְבָּה' לֹא בְּתִיבָא בִּיה הַבְּדִלָּה בתורה, ואף על פי כן מזכירים
זאת בסדר ה'הבדלות'.
מתרצת הגמרא: סְמִי – הסר מִכָּאֵן את התיבות 'בין הֵיָם לְחִרְבָּה',
כְּלוּמַר, יש לשנות את גירסת הברייתא, ולמחוק את ענין ההבדלה
בין הים לחרבה, שלא נזכר עליו בתורה לשון הבדלה.
שְׁבַה הַגְּמָרָא וּמַקְשָׁה: אִי חֲבִי – אם כן, שיש למחוק את 'בין הים
לחרבה', נמצא שחסרנו ממנין שבע 'הבדלות', שהרי 'בין יום
הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה' נמי – גם כן אינו מן המנין, לפי שִׁמְעִין
חֲתִימָה הוּא, בְּצִדְרָא – ונחסר בכך עוד אחד מן המנין, ומעתה
לִיבָא שָׁבַע – אין אתה מוצא שבע 'הבדלות', אלא שש בלבד.
מתרצת הגמרא: אֶמֶר – אמרו בני הישיבה, הבדלת 'בין כְּהֵנִים
לְלוֹם וְיִשְׂרָאֵלִים' תְּרִי מִלֵּי גִינְהוּ – שני 'הבדלות' יש בה, האחת,
הַבְּדִלָּה בֵּין לְלוֹם לְיִשְׂרָאֵלִים, שהובדלו הלויים מתוך כל ישראל,
דְּבִתִּיב – שכן נאמר בהם (דברים יח) בְּעֵת הַהִיא הַבְּדִיל ה' אֶת שְׁכֶם
הַלְלוּ, וההבדלה השניה היא בין כְּהֵנִים לְלוֹם, שהובדלו הכהנים
מתוך שֶׁבַט לֵוִי, דְּבִתִּיב – שכן נאמר בהם (דברי הימים א' כג יג) בְּכֵי
עֲמֵרָם אֲחֵרָן וּמִשֶּׁה, וַיַּבְדֵּל אֲחֵרָן לְחֻדְשֵׁי קֹדֶשׁ קְדוּשִׁים.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים כיצד יש לחתום למעשה
בברכת ההבדלה: מבשרת הגמרא: מְחַתֵּם מֵאֵי חֲתִים – כיצד
חותמים את ברכת ההבדלה. מבשרת הגמרא: רַב אֶמֶר, חֹתֵם
'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל', כְּשִׁישֵׁת רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה
שהובאה לעיל בברייתא. וְשְׁמוּאֵל אֶמֶר, חֹתֵם 'בְּרוּךְ אַתָּה ה',
הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לַחֲלוּל'.
אומרים הגמרא: לִיִּם עֲלָה – מקלל היה אֲבִי, וְאִיתָמָא – ויש
אומרים שהיה זה רַב יוֹסֵף, אֲהָא דְרַב – את הנוהג כדעת רב,
לחתום 'מקדש ישראל'.
הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין זה: תַנָּא – שנו בברייתא מִשְׁמִיָּה
(משמו) דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִנְיָא, כָּל חֹתֵם בְּבִרְכַּת הַבְּדִלָּה גַם
'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל' וגם 'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לַחֲלוּל', מְאִירֵבִין לוֹ יְמִיו
וְשְׁנוֹתָיו.

פסחים דף קד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלה

19 גִּמְרָא לִיה לְמַר דְּלֵא תִּמְאָ שְׁמַעְתִּיה מְפֻמִּיה – גִּאוּתָּךְ וְהִנְהַגְתָּךְ
20 בְּשִׁרְרָה גִּרְמָה לָךְ שְׁלֵא תִּאָמֵר שְׁמוּעָה זֹו שֶׁל עוֹלָא מְפִיךְ, אֵלֵא
21 מְפִיז שֶׁל אַבִּי.
22 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל עוֹלָא מְבַרֵּיתָא: מִיִּתִּיכִי – הִקְשׁוּ בְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה.
23 שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא, כָּל הַבְּרָכוֹת כּוֹלֵן, פְּתִיחַ בְּהֵן בְּאִמְרֵית 'בְּרוּךְ אַתָּה
24 ה' וְכֵן חוֹתֵם בְּהֵן בְּאִמְרֵית 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹיֵן מְבָרֵךְ הַמְצִיאוֹת,
25 כְּגוֹן 'לְהַתְּעִיף בְּצִיצִית' וְעַל נְטִילַת לֹולֵב, וְבִרְכַּת הַפִּירּוֹת, כְּגוֹן
26 'בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ', וְבִרְכַּת הַסְּמוּכָה לְחֶבְרֵתָהּ, דְּהֵיִינוּ, שִׁישׁ לִפְנֵיהָ
27 בִּרְכָה אַחֲרָתָּה, כְּמוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁל תְּפִילַת 'שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה', וְכֵן בִּרְכָה
28 אַחֲרֵיכֶם שֶׁבְּקִרְיַת שְׁמַע, דְּהֵיִינוּ בִּרְכַת 'אֲמַת וַיְצִיב', שִׁישׁ מִתֵּן –
29 מֵאלוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁהוֹזְכְּרוּ, שְׁפִיטָה (בְּהֵן) בְּ'בְּרוּךְ' וְאֵין חוֹתֵם בְּ'בְּרוּךְ',
30 כְּמוֹ בִּרְכַת הַמְצִאוֹת וְהַפִּירּוֹת, וְיֵשׁ מִתֵּן שְׁחִיתָם בְּ'בְּרוּךְ' וְאֵין פְּתִיחַ
31 בְּ'בְּרוּךְ', כְּמוֹ בִּרְכָה הַסְּמוּכָה לְחֶבְרֵתָהּ (לְאַחֲרֵיהֶן), וּבִרְכָה אַחֲרֵיכֶם
32 שֶׁבְּקִרְיַת שְׁמַע, וּבִרְכַת 'הַמּוֹזֵב וְהַמְטִיב' שֶׁבְּבִרְכַת הַמּוֹזֵן, דְּהֵיִינוּ
33 בִּרְכַת 'הָאֵל, אֲבִינוּ, מַלְכֵנוּ' וְכו', אֵף עַל פִּי שְׁהִיא 'סְמוּכָה
34 לְחֶבְרֵתָהּ', שְׁהִיא קִדְּמוֹ לֵה כֹל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּבִרְכַת הַמּוֹזֵן, מְכַל
35 מְקוֹם פְּתִיחַ בְּהֵן בְּ'בְּרוּךְ', לִפִּי שְׁנִתְקַנָּה כְּבִרְכָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וְלֵא
36 כְּהַמְשָׁךְ לְבִרְכוֹת שֶׁלִּפְנֵיהָ, וְאֵינוּ חוֹתֵם בְּהֵן בְּ'בְּרוּךְ'.

1 מְסִיקָה הַגְמָרָא: וְלִית הַלְבָּתָּא בְּוִיתִיה – אֵין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
2 חֲנַנִיָּא, לִפִּי שְׁאֵין חוֹתֵמִים בִּרְכָה בְּשְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים, אֵלֵא כְּדַעַת
3 שְׁמוּאֵל, שְׁחֹתֵמִים רַק 'בְּרוּךְ הַמְבַדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל'.
4 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַעֲנִין בִּרְכַת הַבְּדִלָּה: עוֹלָא אִיקְלַע וְנִזְדַּמְן
5 לְפִימְבָרִיתָא וְשִׁבְתָּ שֶׁם. בְּמוֹצָאֵי שְׁבַת אָמֵר לִיה רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק
6 בְּרִיה וְכוּ, וְיָל אָמְרִי לִיה כְּלָלָה דְּפִירִי – לָךְ הָבָא לוֹ (לְעוֹלָא)
7 סָל מֵלֵא פִירוֹת, וְחִיזִי חִיזִי אֲבָדִיל – וְעַל יְדֵי כֵן תִּרְאָה כִּיִּצְדָה הוּא
8 אֹמֵר אֶת בִּרְכַת הַהַבְּדִלָּה. לֵא אֹל – לֵא הֵלֶךְ רַב יִצְחָק עֲצָמוֹ
9 לְעוֹלָא, אֵלֵא שְׁדָר לִיה לְאַפִּי – שִׁלַּח אֶת אַבִּי לְשֶׁם. בִּי אָתָּא אֲפִי
10 – כִּאֲשֶׁר שֶׁב אַבִּי מְהִלִּכְתּוֹ לְעוֹלָא, אָמֵר לִיה רַב יִצְחָק, חִיזִי אָמֵר
11 – כִּיִּצְדָה אֹמֵר עוֹלָא אֶת בִּרְכַת הַהַבְּדִלָּה. אָמֵר לִיה אַבִּי, 'בְּרוּךְ
12 הַמְבַדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל' אָמֵר עוֹלָא, וְתוֹ לֵא – וְלֵא יוֹתֵר מִזֶּה. אָתָּא
13 לְקַמְיָה דְּאַבְיָה – בֵּא רַב יִצְחָק לִפְנֵי רַב יְהוּדָה אַבִּי, אָמֵר לִיה רַב
14 יְהוּדָה, חִיזִי אָמֵר – כִּיִּצְדָה אֹמֵר עוֹלָא אֶת בִּרְכַת הַהַבְּדִלָּה. אָמֵר לִיה
15 רַב יִצְחָק, אָנָּה לֵא אֹלִי – אֲנִי לֵא הִלְכְתִּי בַעֲצָמִי לְעוֹלָא, אֵלֵא אָנָּה
16 שְׁדָרִיתִיה לְאַפִּי – אֲנִי שִׁלַּחְתִּי אֶת אַבִּי, וְאָמֵר לִי שְׁכַךְ אֹמֵר עוֹלָא,
17 'בְּרוּךְ הַמְבַדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחֹל'. כַּעַס רַב יְהוּדָה עַל רַב יִצְחָק בְּנוֹ עַל
18 אֲשֶׁר לֵא הֵלֶךְ בַּעֲצָמוֹ, וְאָמֵר לִיה, רַבְרַבְנִיתִיה דְּמֵר וְכִרְיִיתִיה דְּמֵר

המשך מעמוד כט

לקוטי שיחות – פרשת נח

16 ואחר שכבר נעשה ה"חלון" במחיצה של
17 "הטבע", שמאיר בעולם האור שלמעלה מהטבע.
18 הרי זה נתינת כח להאדם, להתעלות ולהגיע
19 למדרגה ואופן נעלה יותר בעבודת ה': "ויש
20 אומרים – אלו שכבר עשו החלון – אבן טובה
21 המאירה להם" – היינו לא רק שמסירים ההעלם
22 והסתר דלבושי הטבע, אלא שמהפכים הטבע עד
23 שנעשה הוא עצמו ענין של אור וגילוי³¹ – "אבן
24 (עצמה – נעשית אבן) טובה³² המאירה להם".

(משיחת שבת פרשת נח, תשל"א)

1 וב' ענינים אלו, הם שני אופנים בעבודת ה':
2 תכלית העבודה תורה ומצוות היא לעשות "צהר"
3 לתיבה – להכניס ולגלות אור אלקי בעולם; וזה
4 יכול להיות בב' אופנים:
5 הדרך הראשונה היא לעשות "חלון". והיינו, כי
6 באמת ישנו אור האלקות בעולם, וכידוע³⁰ שהבעלי
7 עסקים יכולים לראות השגחה פרטית בעניני
8 העולם שלהם, ועוד יותר מאלו הנמצאים כל
9 ימיהם בד' אמות של תורה ותפלה. אלא שבכדי
10 להגיע לזה, צריכים להסיר ההעלם והסתר שישנו
11 על האור האלקי – להסיר את לבוש "הטבע",
12 שהוא הסתר על אלקותו יתברך שלמעלה מהטבע.
13 וזוהי מדרגה הראשונה בעבודת האדם, לעשות
14 "חלון" בהמחיצה וההסתר ד"טבע", שיאיר בעולם
15 אור האלקי שלמעלה מהטבע.

(30) היום יום ד' תשרי (ע' צג).

(31) וע"ד ב' האופנים בכירור ה"חשך": הסרת החשך שלא יסתיר על האור, או שהחשך עצמו נהפך לאור (ראה בארוכה ד"ה צהר תעשה לתבה תרצ"ה).

(32) שזוהי היוקר (לקו"ת נשא כג, ג. ראה כז, ב. ועוד). ולהעיר מהפ" ב"מעשים טובים" (תו"א מג"א בתחלתו).